

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА
НАУКА И УМЈЕТНОСТИ

МИТАР ПЕШИКАН, Београд

**СТАРА ИМЕНА
ИЗ ТРЕПЧЕ И ОКО ЊЕ**

Митар Пешикан, Белград

ДРЕВНИЕ ИМЕНА ИЗ ТРЕПЧИ И ВОКРУГ НЕЕ

Резюме

Посебан отисак
из зборника радова
Михаилу Лалићу у почаст

ТИТОГРАД
1984.

Митѡр Пешикан, Београд

СТАРА ИМЕНА
ИЗ ТРЕПЧЕ И ОКО ЊЕ

Године 1485. пописане су у Полимљу двије Трепче, ради разрезивања харача и других намета. Једној од њих се име, изгледа, затрло, али је била пописана и омеђена стољеће и по раније у Дечанској хрисовуљи, тј. оснивачкој даровници коју је издао Стефан Дечански са сином Душаном манастиру Дечанима, па знамо да је тој *Трѣб'чи* земљиште избијало на Плавско језеро и на другој страни допирало до међа Досуђа. Друга пак Трепча, пописана у оквиру *нахије Комнен* — а то је углавном стара жупа Будимља, одољела је мијенама времена и дочекала да буде родно мјесто нашега слављеника.

Из ове су Трепче у тефтер Скадарског санџака од 1485. године уписани: Оливер син Радосаљ (Радосавов), Радовац син Вукче, Радосав син Моме, Радашин син Радмила, Остоја син му, Брата (такође) син Радашина, Ненада сиромах, Добрашин син Рајка, Мијат брат му, Божидар син Стѣпана, Тодор брат му, Радич син Богдана, Стојан син Дабижива, Вукота син Милана, Вукосав брат му, Оливер син Ненаде, Бура син му, Радич брат му, Вукча син Радича, Радохна син Радашина, Радовац син Ненаде, Радосав син Бѣљака, Радохна син Божидара, Оливер син Божидара, Стѣпан брат му, Радоња син Рајка, Радич син Радосаљ, Оливер брат му, Вукашин син Радашина, Богдан син Новака, Добрашин син Ивана, Милован син Радашина, Оливер брат му, Радоје син Радашина, Иван син Дмитра, Радоња син Радашина, Божидар син Ненаде, Дмитар син Радеша, Вукота син Радеша, Радохна син Радеша, Вук син Радашина, Петар син Братеша, Радосав син Ненаде, Божидар син Радича, Радохна син Новака, Вукша брат му, Радашин син Радца, удовица Радака, удовица Строја,

удовица Радосава, удовица Тодора, удовица Цуца, удовица Уменка, удовица Вуја, Радич син Божидача, Радосав син Добрашина, Радич син Вукашина, Радосав син Бранка, Радич син Ненаде, Вучета син Радашина.

Свега је писар сабрао 43 домаћина и 10 неожењених пунољетних обвезника, разрезавши и једнима и другима личнога пореза по 25 акчи (или аспри, како се понекад преводи), као и 7 удовица, чији је лични порез био по 6 акчи (у то доба једна акча вриједи 5—6 ока пшенице). На то су додати разни натурални намети, таксе и ушури — 62 товара жита (пшенице, ражи, проса, овса, јечма једнозрнца), а онда дажбине на шљиве, грашак, поврће, пчеле, лан, свиње, два витла млинска, траву, дрва, воће — укупно 3.204 акче заједно са личним порезом. Из упоређења намета види се да је Трепча спадала у сиромашнија полимска села, а пада у очи и великим бројем удовица. — Али то је материја за историчаре, а ми да се вратимо именима.

Пада у очи, прије свега, сасвим мален удио имена из хришћанске традиције, тзв. к а л е н д а р с к и х и м е н а: само по једном *Дмитар*, *Ђура* (скраћено од *Ђурађ*), *Иван*, *Петар*, *Стёпан*, *Тодор* — једва изнад десетог дијела пунољетних мушких житеља тадашње Трепче, док четрдесет и двојица носе имена од словенских основа. Највише их је од основе *Рад-*, изнад 40%, а онда од основе *Вук-*, 15%. Од појединачних имена обвезника најчешћа су *Радич*, *Радосав*, *Радохна* и несловенско име *Оливер*, а међу њиховим очевима *Радашин* и *Ненада*. — Као да се уочава мијењање ономастичких обичаја већ од покољења до покољења. Више је међу синовима него међу очевима, као да су у вучјим временима родитељи жељели да заштите дијете вучјим именом, а готово модерно дјелују пет Оливера (међу њима и првоуписани Трепчанин, можда сеоски кнез, јер су главаре обично прве уписивали); међу очевима пак није се задесио ниједан Оливер.

Трепча нам је ипак само пригодни повод да се каже која ријеч о старим полимским именима, јер је педесетак житеља недовољан узорак за закључке о омиљеним и ријетким именима, а вријеме од очева до синова прекратак распон да се оцијени општи смјер мијењања имена и уоче битне нове појаве. Историјска именска грађа из Полимља даје нам, међутим, довољно основа и за једну и за другу оцјену, јер је иза 1330. године пописано дечанско властелинство и у њему горње Полимље од Коњуха и Велике па све до Врмоше у Албанији (западно од Гусиња), а у постаријој Бањској хрисовуљи још и катун Смудирога сјеверно од Врмоше; турски попис из 1485. године још је исцрпнији.

У старијој верзији Дечанске хрисовуље пописано је око 330 људи у насељима Врмоша, Грнчарево, Трепча, Град,

Комарани и Велика, затим тридесетак плавских рибара и око 200 коњуха урочних у Доброј Рёци (по тим се „уговорним коњарима“ *Добра Рёка претворила у Коњухе*) — свега око 560 људи. Начин уписа је нешто друкчији, слободнији него у тефтерима, нпр.: *Прибоје Првославић, а брат му Богоје, у Прибоја син Радовин и Богулин, и Драгослав Богојевић* (тј. син Богоја, другог брата). Или друга, још бројнија породица: *Негослав, а брат му Болоје и Богоје; у Негослава син Радослав и Рајко и Радота и Иван, у Болоја син Рахоје и Милдруг и Драгослав, у Богоја син Милота; а дед им Шлёман.*

У три турске управне јединице пописано је, поред стотинак удовица, близу 2.200 мушких обвезника. Највише их је, преко 1.100, у вилајету Плав, у насељима Гусиње, Крушево, Војихнино (сад Војно Село), Трепча (она ишчезла), Град, Рибари, ненађени Вражегрнци, Комарани (биће око рјечице Комараче), Новшићи, Велика, Ржаница (Горња), Машница, Улотина (разликовала се Горња и Доња), Лузи (сад Луге). Малобројнија је, са близу 280 људи, нахија Зларёка, у којој се дечанска Добра Рёка већ јавља под именом Коњуси, а онда су ту још села Цецуни, Ђулићи, Божићи, Анцелат(и), Сеоце, Слатина, Забрда (сад Забрђе), а онда још четири неидентификована записа, од којих се један можда може прочитати као Црешњево (што би било данашње Трешњево).

Већ сам имао прилике да изложим и статистички обрадим лична имена из досад побројених пописа (у београдским Ономатолошким прилозима III—V, гдје ће се наћи и потребни подаци о изворима). Обрадио сам и дио имена из нахије Комнен (тј. основног подручја жупе Будимље, која долази на сјевер од Зле ријеке) и то из села Шекулар, Калудра (записана као Калудри), Трепча (Лалићева), Ваница, Ржаница (Доња), Будимља, Горажде, Дин(е), Мачте (сад Маште), Драгосава, Бабино, Заостро — гдје се за статистику нашло око 370 мушких имена. Како се овај напис не би свео на препречавање већ објављене обраде и како би од њега било неке конкретније филолошке користи, додаћу овдје статистички преглед и за преостала села из предјела Будимље. То ће бити имена из села Лубница, Црни Врх, Долња Заградина и Горњи Заград (биће обоје данашње Заграђе), Дапсић, Пећник (сад Петњик), Луг (сад Луге), Печаца (сад Пешца), Буче, Загорје, Боровци (можда данашње Ровце) и још из седам насеља чија имена нисам нашао на топографским секцијама. — Тако ћемо имати поузданији увид у полимска имена него из самог пописа Трепче, гдје може бити случајних концентрација и случајних изостанака имена.

Имена из 18 села жупе Будимље (нахија Комнен) 1485. године

Андрија	1	Вукашин	7	Марко	2	Раденовац	1
Бѣловац	1	Вукил	1	Мијадин	1	Радивој	1
Бѣлош	1	Вукић	1	Миладин	1	Радич	36
Бероје	1	Вукман	1	Милан	1	Радмаж	1
Бобо	1	Вукмир	1	Милац	1	Радман	1
Богавац	1	Вукосав	12	Милаш	1	Радмио	1
Богдан	6	Вукота	4	Милашин	1	Радо	1
Богосав	1	Вуксан	11	Милко	2	Радован	8
Богун	1	Вукча	3	Милован	2	Радовац	2
Божидар	11	Вукша	3	Миловац	1	Радовче?	1
Божко	3	Вучељ	1	Милоје	1	Радоје	1
Бојко	1	Вучерин	2	Милош	3	Радоња	15
Брајак	1	Вучић	1	Мирашин	1	Радосав	34
Брајан	1	Вучихна	1	Михал	1	Радохна	12
Брајица	1	Вучко	2	Михац	2	Радунко	2
Бранко	7	Д(и)митар	6	Млад	1	Рајчин	1
Брато	2	Димитриј	1	Ненада	2	Рахац	3
Братоје	1	Динак?	1	Никола	8	Рашко	1
Братул	1	Добраш	1	Новак	7	Савлет?	1
Буд	1	Добрашин	2	Новко	2	Смољан	1
Видак	1	Добрун	1	Новша	1	Стѣпан	11
Вилац	1	Долина?	1	Обрад	1	Стоја	2
Владисав	5	Драгаш	1	Оливер	8	Стојак	1
Влајко	1	Ђура	2	Павко	1	Стојан	1
Воја	1	Ђурађ	4	Петрашин	1	Страхиња	2
Војин	1	Живко	1	Петрко	1	Тодор	2
Војуго	1	Иван	8	Попраш?	1	Угљеша	1
Вук	25	Иваниш	2	Радак	4	Хреља	1
Вукадин	1	Илатко?	1	Радац	1	Шлѣман	1
Вукан	1	Јован	6	Радашин	13		
Вукац	5	Костадин	1	Раде	1		
Вукаш	1	Крагуљ	1	Радеља	1		
				Раденко	10		

Сравњење података из хрисовуља и тефтера показује да се од XIV до XVI вијека и даље добро одржавало словенско именско насљеђе, али је дошло и до неких промјена, како унутар њега тако и у удјелу несловенских имена.

Једне су промјене захватиле сав основни простор средњовјековне српске државе — Зету, Хум и Рашку, досежући на сјевер све до Бачке, па је њима, разумије се, било захваћено и Полимље. Свуда су постала знатно чешћа хришћанска имена Стѣпан, Ђурађ са изведеницама, Никола. Најупадљивија промјена међу словенским основама било је нагло ширење имена Вук и његових изведеница, затим имена Божидар (за које се узима да је словенски прекивак грчког имена Theodōros), а онда даље напредовање већ и раније врло честе основе Рад-, са наглим ширењем имена Радич и Радоња. — Управо је у Полимљу био врхунац учесталости основе Вук- и имена Радич и Радоња, док је ширење помених хришћанских имена било нешто неравномјерније, изразитије на југу, у плавском предјелу, него у нижим, сјевернијим дјеловима Полимља.

Друге неке појаве шириле су се неједнако по разним крајевима, доводећи до извјесне регионализације именских система. Тако је име *Вуксан* било најчешће по Полимљу и Зети (рачунајући Зету приближно до правца Острог—Комови), а имена *Радохна*, *Тодор* и *Оливер* по Полимљу и Рашкој, док неке друге рашке појаве не захватају Полимље (нпр. висока учесталост имена *Богдан* и уопште основе *Бог-*). Изразиту градацију показује учесталост имена *Дмитар* и сл.: у Полимљу, околини Пећи и горњем Поибарју двоструко је рјеђе него по даљим рашким предјелима, али двоструко чешће него у Зети, док је Хум на дну љествице учесталости овог имена.

Прелазни положај Полимља најбоље илуструје однос имена *Иван* и *Јован*. Иван је старији лик, који је постојао и одржавао се широм зетско-хумско-рашког простора, док је *Јован* млађа варијанта; ње у Дечанској хрисовуљи још нема, али се почетком турског доба нагло проширила на истоку — по Рашкој и Македонији, а такође у Подунављу — у Београдској и Земунској нахији, као и у Бачкој жупанији. По Хуму и Зети, напротив, дошло је до експанзије имена *Иван*, осим што је у Грбљу 1523. године и у Пиперима 1496. године засвједочена превага лика *Јован*. — Међутим, у Полимљу, јужном Санџаку и Алтину (сјевероисток Албаније) ликови *Иван* и *Јован* били су у другој половини XV вијека у приближној равнотежи.

Својим ареалима имена нам посредно свједоче и о некадашњим сучељавањима и укрштањима дијалекатских граница у зони Полимља, а својим општим карактером показују да је граница према албанским насебинама тада текла јужније од слива Лима.